

HRVATSKO MEDICINSKO NAZIVLJE
U povodu Loknarova
»Rječnika latinskoga i hrvatskoga medicinskoga nazivlja«*

U hrvatskoj su medicini u uporabi istodobno tri terminologije: latinska (bolje reći srednjovjekovna latinsko-grčka), pohrvaćena latinska (hrvatske usvojenice) i narodna. Primjer: tuberculosis – tuberkuloza – sušica ili carcinoma – karcinom – rak. U tom trodijelnom nazivlju latinsko nazivlje zbog svoje jednoznačnosti služi za pisanje dijagnoza gdje ne smije biti jezične maštovitosti kao u lijepoj književnosti. Kroatiziranim latinskim nazivljem, tj. latinskim nazivima koji su prilagođeni duhu i oblicima hrvatskoga jezika, pišu se medicinski tekstovi, ali ono služi i za kolokvijalnu komunikaciju među liječnicima. Za treće, narodno nazivlje, koje bi trebalo služiti za sporazumijevanje s bolesnicima, moglo bi se gotovo reći da izumire. Stoga je hvalevrijedan pokušaj Vladimira Loknara da svojim opsežnim rječnikom (950 stranica)¹ pokuša spasiti narodno nazivlje od zaborava. Učinio je to u posljednji čas jer u novije doba angliciranje medicinskoga nazivlja (šok, stres, laser, AIDS, stent itd. te, osobito, anglosaska eponimija) prijeti da poput pošasti potisne i ono malo narodnih naziva koji su nekako preživjeli do naših dana.

Istina, bilo je i prije Loknara sličnih i vrlo vrijednih pokušaja, no oni gotovo nimalo nisu uspjeli pohrvatiti medicinsko nazivlje i uglavnom pripadaju povijesti. Tako je već u 19. stoljeću Ivan Dežman objavio knjigu *Ričnik ličnickoga nazivlja* (Zagreb, 1868.), Ante Kuzmanić *Ričnik likarskog nazivlja* kao dodatak svom priručniku za primalje (Zadar, 1875.), a Gustav Fischer knjižicu *Ljekarski provincijalizmi: Rječnik narodnih ljekarija* (Bjelovar, 1893.). I u 20. stoljeću tri su liječnika marljivo skupljala narodno medicinsko nazivlje. Najprije je Božo Perić objavio *Medicinski rječnik njemačkoga i hrvatskoga jezika* (Zadar, 1906.), zatim Jozo Arambašin *Liječnički rječnik* (Split, 1913.; drugo izdanje Zagreb, 1940.) i Milan Nemičić *Medicinski rječnik* (Zagreb, 1913.). Otada do Loknara, dakle punih devedeset godina, nije bilo većega izdavačkog pokušaja.

U međuvremenu je Zborovo glasilo *Liječnički vjesnik* objavilo od 1902. do 1977. 36 članaka o terminološkim pitanjima (sabirao sam ih u *Bibliografiji LV-a 1877 – 1977*;² razdoblje nakon 1977. nije obrađeno). Prvi je bio 1902. članak tadašnjeg predsjednika Zbora Ladislava Rakovca *Hrvatska medicinska terminologija*, a slijedili su redom Božo Perić, M. Černić, Lujo Thaller, Drago Perović, Vladimir Bazala, Z. Sušić, Vladimir Čepulić, Tihomil Beritić, Teodor Dürriegl, Ivo Glavan, B. Antonin, Vladimir Dugački, Vinko Friščić i Vladimir Loknar.

Valja zabilježiti i tri organizirane terminološke djelatnosti u Zboru. Godine 1897. izabran je odbor sa zadatkom da sabire hrvatsko medicinsko nazivlje, no o njegovu djelovanju nemamo podataka. Godine 1969., 11. ožujka, osnovao je prim. Vinko Friščić iz Bjelovara Sekciju za hrvatski medicinski jezik s 87 članova³ i u *Liječničkom vjesniku* počeo 1973. objavljivati građu za hrvatski medicinski terminološki rječnik. Rad Sekcije je nakon Frišćićeva odlaska u Libiju 1973. zamro. Dvadesetak godina poslije, 7. listopada 1992.,

osnovao je Željko Poljak u Zboru Hrvatsko društvo za medicinsko nazivlje⁴ i kao urednik uveo u *Liječničke novine* rubriku *Medicinska terminologija*.

Dodajmo da su se u Hrvatskoj dva liječnika posvetila isključivo medicinskom nazivlju kao profesionalni lektori ili urednici medicinskih izdanja te tako znatno utjecali na našu pisanu medicinsku riječ. Jedan je dr. Branko Erdeljac, koji je i profesor hrvatskoga jezika. On je 1975. na prijedlog urednika *Liječničkog vjesnika* Željka Poljaka (u vrijeme kad je glavni urednik bio Predrag Drobnyak) prihvatio mjesto lektora i to ostao do danas, radeći ustrajno i bez isticanja, ali rekordno dugo – više od tri desetljeća. Drugi je dr. Vladimir Loknar, koji je do mirovine radio u zagrebačkoj *Medicinskoj nakladi*. Medicinskoj javnosti postao je poznat kad je, kao i Erdeljac, pozvan da u *Liječničkom vjesniku* započne svojim člancima *Terminološku rubriku*, a još više kad je te članke skupio u knjizi *Teme iz medicinskog nazivlja* (1988.), namijenjenoj liječnicima kao jezični savjetnik. Iako je po naobrazbi liječnik, Loknar se jezično toliko izvještio da mu je 1994. objavljena knjiga *Latinske medicinske izreke*, a 1995. druga, *Rekli su o hrvatskom jeziku*.

Loknar je gradivo za svoj rječnik skupljao dvadesetak godina na karticama i tako obradio dvadesetak tisuća natuknica. Iako nije mogao obraditi cijelo nazivlje – to bi bio posao za neku instituciju sa skupinom istraživača – njegov je rječnik opširniji od svih prijašnjih. Naslov mu je malo neobičan – nije *latinsko-hrvatski*, nego *latinski i hrvatski*, a to stoga što autor ne želi ta dva jezika suprotstavljati; latinski se kroz tisućljetnu povijest duboko ukorijenio u hrvatski medicinski jezik i hrvatsku kulturu. Za razliku od svojih pretходnika, Loknar nudi, uz narodno nazivlje, pohrvaćene latinske i grčke nazive, pri čemu mu latinski termini zapravo služe tek kao abecedarij (uz latinske uvrstio je i neke suvremene termine iz svjetskih jezika, npr. drainage, bypass). Osim toga, za mnoge pojmove nudi i novotvorenice što ih je sam stvorio, po uzoru na Bogoslava Šuleka koji je u 19. stoljeću dobio od tadašnje vlade zadatak da »izmisli« hrvatsko znanstveno nazivlje.⁵ Loknar se ne bori protiv latinskoga niti pohrvaćenoga nazivlja, nego za obnovu, izgradnju i usporednu upotrebu i hrvatskoga narodnog medicinskog nazivlja. On zapravo nudi, uz latinski, još tri rječnika u svojoj knjizi – narodno nazivlje, usvojenice i vlastite novotvorenice; pri tom ne postupa puristički, tj. ne pokušava normirati našu medicinsku terminologiju – čitatelj ima pravo izbora. Za ilustraciju evo jedne natuknice:

* Tri godine nakon Loknarova Rječnika (2006.) objavili su HAZU i Leksikografski zavod »Miroslav Krleža« u Zagrebu kapitalni četverojezični »Enciklopedijski rječnik humanog i veterinarskog nazivlja« na 1884 stranice (hrvatski, engleski, francuski i njemački). Na njegovoj su izradi surađivala 94 autora pod uredništvom akademika Ive Padovana, koji su u 12 godina obradili 56 000 natuknica (urednik za humanu medicinu bio je Teodor Dürriegl). Taj, dosad u Hrvatskoj najveći pothvat na području medicinskog nazivlja zavrjeđuje poseban osvrt.

Primljeno 18. siječnja 2007., prihvaćeno 16. veljače 2007.

SIDA (syndrome d'immuno-déficience acquise), franc. – sida, AIDS, (»ejc«), sindrom stečene imunodeficiencije kao završna faza kopnice (bolesti HIV) koja se ističe pojavom oportunističkih zaraznih bolesti i zloćudnih novotvorina. Isto: sindroma immunodeficientiae acquisitum (sida), AIDS (Acquired Immunodeficiency Syndrome), engl. (Približan je izgovor *ejc.*) Vidi: *morbus HIV, AIDS*.

Kao što se iz toga primjera vidi, rječnik uza sve ostalo nudi definicije pojmova i osnovnu informaciju te je po tome sličan leksikonu stranih riječi. No težište je ipak na širenju narodnih naziva među liječnicima i korištenju tvorbenih mogućnosti hrvatskoga jezika za stvaranje istovrijednica za strane termine, s ambicijom da pridonese normiranju nazivlja u struci. Uspjeh je toga nauma upitan premda je člankom 12. Ustava Republike Hrvatske propisano da je u Hrvatskoj službeni jezik hrvatski. U praksi medicinsku terminologiju diktiraju priručnici za studij na medicinskim fakultetima, a u njima prevladava liječnički kolokvijalni jezik. Naziv koji je usvojen za vrijeme studija liječnik će rabiti do kraja života makar i bio brisan iz normativnog rječnika (tipičan primjer: *joule* ni nakon četvrt stoljeća nije uspio istisnuti *kaloriju* premda su u nas zakonski propisane IS jedinice). Ipak ne odustajemo. Napreduje medicina, a napredovat će i hrvatski medicinski jezik i nazivlje. Popravljat ćemo latinsko nazivlje i prilagođavat ćemo ga u duhu suvremenoga hrvatskoga jezičnoga standarda. Istodobno izgrađivat ćemo i narodno medicinsko nazivlje za dodir s našim bolesnicima radi kojih i postojimo. Uostalom i jezik napreduje, što i mi liječnici moramo prihvatiti ne samo zbog stručnoga nego i kulturnoga prestiža.

Pitanje je dakle što će zaživjeti u praksi od čitavoga narodnog terminološkog blaga što su ga Loknar i naši marljivi kolege u prošlosti i sadašnjosti skupili u narodu ili listajući stare pisce, a pogotovo što će biti od novotvorenica kojima pokušavaju zamijeniti strane nazive novih medicinskih pojmova (sjetimo se već spomenute *sušice* za tuberkulozu i

Loknarove, zapravo Štambukove *kopnice* za AIDS). Kao i do sada, malo će toga doista i zaživjeti u praksi jer jednostavno ne može konkurirati latinskoj i latiniziranoj grčkoj terminologiji koja je dala nebrojene i praktički neiskorjenjive europeizme.⁶

Ipak se valja složiti s Loknarovim recenzentima da je njegov Rječnik »doprinos hrvatskoj kulturi i znak velike i primjerene brige za kulturu« (Matko Marušić), da je »našao svoje opravdano mjesto među njima (tj. prijašnjim rječnicima) svojim terminološkim pristupom, svojim obiljem, svojom iscrpnošću i svojim ponudama u izboru dobrih hrvatskih mogućnosti« (akademik Stjepan Babić) i, osobito, da je u ovo djelo »utkano mnogo znanja, odricanja, neumornog rada i upornosti« (Mile Mamić). Da zaključimo! Premda je Loknar po izobrazbi liječnik, a ne jezikoslovac i premda njegov rječnik nije sveobuhvatan, nego samo izbor iz onoga što je skupljao dva desetljeća – pisanje takvog rječnika nikad ne završava i može se pisati do konca života! – mnogi bi mu jezikoslovci mogli zavidjeti na izvrsnu poznavanju hrvatskoga jezika i medicinskoga nazivlja. Rječnikom je zao kružio dugogodišnje strpljivo skupljanje i stvorio kapitalno, životno djelo koje nitko ubuduće ne može mimoći pri normiranju hrvatskoga medicinskoga nazivlja.

Željko Poljak

LITERATURA

1. Loknar V. Rječnik latinskoga i hrvatskoga medicinskoga nazivlja. Zagreb: Medicinska naklada; 2003.
2. Bibliografija Liječničkog vjesnika 1874–1974. Liječ Vjesn 1978;100 (12):184.
3. Keros P. Sekcija za hrvatski medicinski jezik. U: Keros P, ur. Zbornik liječnika Hrvatske 1874–1974. Zagreb: ZLH; 1974, str. 237–8.
4. Poljak Ž. Obnova sekcije (društva) za medicinsko nazivlje. Liječ Nov 1992;111–114:39.
5. Šulek B. Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja, I i II. Zagreb, 1874–1875.
6. Poljak Ž. Kuda ide naša medicinska terminologija. Acta Med Croat (prihvaćeno za tisak).

Prof. dr. sc. Maja Žitinski: POSLOVNA ETIKA, Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, 2006., str. 279, 24 cm, tvrdi uvez (Manualia Universitatis studiorum Ragusinae)

Malo je zaista knjiga brižljivo napisanih s takvom informiranosti temom, s toliko znanstveničkoga mîra da se skupe svi relevantni podatci, da se prokriči put kroz meandre razuđenosti problematike, pa i labirinte dostupne literature, te da se podastru gotovo sve moguće lateralne, isto tako nužne digresije ovoga ekstenzivnog područja, a opet u pregnantnom obliku. Nesumnjivo je evidentno da je autorica s velikim entuzijazmom prišla ovom zahtjevnom poslu – i uspjela, jer je pred nama knjiga krcata njezinim znanjem i načitanosti. Svaka nas stranica i poglavlje, čitajući redom, ugodno zanose i heurističkim, originalnim doprinosima. Duboko i svestrano poznavanje filozofije u potki, nadogradne *sub speciae* etike, opće i poslovne, psihologije, suvremenih teorijskih tokova menadžmenta, komunikologije, ekonomije i drugih srodnih područja zadovoljava znatiželju revnoga čitatelja i više nego potrebitog poduzetnika, poslovnjaka i studenta, komercijalista, pravnika, (bio)etičara, ali i radoznalog knjiškog namjernika – obrazovanog laika. Prožetost

filozofijskim natruhama, sedimentima bazične vokacije i dedikacije autorice čini knjigu nadasve prihvatljivom, zanimljivom i nimalo, ne daj bože, suhoparnom. Autorica nas znalački uvodi u jedno interdisciplinarno i pluridimenzionalno okružje, tako malo, zasad u nas poznato i još prepoznato, a nasušno našem poslovnom svijetu u kretanju zemlje k europskim integracijama i »free enterpriseu«. Ponašanje u takvim okolnostima mora biti vođeno dužnostima i drugim etičnim menadžerskim obvezama, ili ga neće biti. To je sve moguće iz ove vrijedne i u svakome pogledu dobre knjige naučiti na jednostavan i lak način, te je kao udžbenik, nužni kompendij, priručnik, nadasve dobrodošla. Dijalektičko-materijalistički svjetonazor opservirao je trgovinu npr., kao nemoralnu (navodno »jer ne proizvodi«), što je ubrzo otkriveno kao jedna od velikih među inim zabludama. Svijet rada nezamisliv je bez komercijale, profitabilnosti, investicija, razvoja...

U poglavlju *Etički i metaetički aspekti suvremenoga poslovnog svijeta* involvirani su sljedeći itemi i pitanja: moralni standardi i društvo; pojam vrijednosti; kako vrednovati?; psihologija etike; čemu služi poslovna etika?; zašto su

časnost i istinoljubivost dijelovi poslovne etike?; kako razlikovati moralna pravila od drugih pravila; narav etičkih principa; etika je praktička disciplina; obveza i interes; dvostruko značenje vrijednosnih riječi; istinsko dobro nasuprot instrumentalnomu dobru; kakvo značenje za etiku ima pojam sreće; etički relativizam (jesu li etičke vrijednosti relativne?; antropološki i metodološki korijeni relativizma; argumenti u korist etičkoga relativizma; argumenti protiv etičkoga relativizma; cinizam i hipokrizija).

Nakon što su dane smjernice učenja etike i njezine podjele, među dominantne etičke teorije u suvremenome poslovnom svijetu ubrajaju se: utilitarizam (psihološki egoizam – negativni egoizam); kako prevladati egoizam?; neuspjeh autoritarizma i paternalizma – utilitarizma; deontologija (etički egoizam – personalizam – pozitivni egoizam); savjest; etika karaktera (virtue ethics – etika »ljudske naravi«; zašto znanje nije dovoljno za stjecanje vrline?; anatomija postupka donošenja odluke; relacija odluke i cilja; jesu li dobrota i zloća dobrovoljne?; »nenamjerni« prijestupi.

Pod naslovom *O vrlinama pojedinačno* razmatraju se: hrabrost; je li samoubojstvo hrabrost?; Aristotelova analiza hrabrosti u ratnim okolnostima...

Među teme uključuju se, dakle i psihološko-psihijatrijske, suicidološke: duševna veličina (ambicija); sociopsihijatrijsko objašnjenje; kako razrješavati sukobe; strategije razrješavanja strukturalnoga sukoba; izbjegavanje sukoba; prilagodba na sukob; asertivni pristup sukobu... Freudove i Frommove postavke razrađuju se u etičkom kontekstu.

Općeljudske etičke teme obuhvaćaju i: umjerenost i uživanje; koja pretjerivanja ne nazivamo neumjerenima?; um-

jerenost kao mjera; velikodušnost; izdašnost; sram; pravednost; pravednost u posebnom smislu riječi; pravedno i pravično; etika i teorije ekonomske pravednosti.

U poglavlju *Etika prema tehnici i tehnologiji* nalaze se također interesantne teme: tehnika i autoritarno voditeljstvo nasuprot asertivnomu menadžmentu; je li profit najvažniji element u poslovanju?; tržište orijentirano prema kvaliteti inspiriranoj motrištem potrošača; kako svijest o sebi utječe na obrasce potrošnje?

Etički principi u organizacijskoj politici i menadžmentu prikazuju se pod točkama: kako shvatiti sukob?; natjecateljski model; model suradnje; model kompromisa; procedura odlučivanja; kad su prava dviju strana u sukobu?; što su to prava; korijeni etičkih principa; zašto netko uopće treba imati prava?; opravdanost moralnih prosudba; koga treba kriviti?; kako izbjeći neadekvatan pristup moralnim pitanjima?; a od pregovaračkih se stilova predlažu orijentacije prema: nagodbi, kompromisu, orijentacija gubitnika prema gubitniku i dobitnika prema dobitniku.

U zadnjem poglavlju: *Kako etika mijenja poslovanje*, razmatraju se: bilateralna narav poslovne etike; etika i društvena odgovornost; odgovornost u poslovanju; kako etiku ugraditi u poslovni kontekst; sukob etike i zakona; etika u marketingu; te primjeri etičkih dilema u marketingu.

Knjiga je kvalitetno ilustrirana i karikaturnim per-crtežima u boji. Literatura od 146 referenca, kao i 427 bilježaka zainteresirane upućuju na dalja čitanja, a indeksi imena i pojmova uvelike olakšavaju snalaženje.

Prim. dr. sc. Ljubomir Radovančević